

გეოგრაფიის როლი აგრესიული სეპარატიზმის ჩამოყალიბებაში (საქართველოს მაგალითზე)

ნონა ლომიძე,
სტუ-ს ასისტენტ-პროფესორი
სოფიო მიდელაშვილი,
სტუ-ს ასისტენტ-პროფესორი

დღევანდელი საერთაშორისო გაგებით, სუვერენული სახელმწიფოს ფარგლებში არსებულ მცირერიცხოვანი ერის ან ეთნიკური ჯგუფის სურვილს და მცდელობას მიაღწიოს ამ სახელმწიფოს ფარგლებში მაქსიმალურ პოლიტიკურ ავტონომიას, ფედერაციაში ცალკე სუბიექტის სტატუსს ან საერთოდ გამოეყოს მას დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა გაერთიანებით — სეპარატიზმია.

თანამედროვე მსოფლიოსთვის გადაუწყვეტელ პრობლემად რჩება სეპარატიზმის, განსაკუთრებით კი აგრესიული სეპარატიზმის საკითხი. ე. შევარდნაძემ გენერალური ასამბლეის სესიაზე 1999 წლის 20 სექტემბერს განაცხადა: „...თანამედროვეობის ერთ-ერთი ყველაზე საშიში სენი სწორედ აგრესიული სეპარატიზმი და არსებულ დემოკრატიულ წყობათა ძალის გამოყენებით შეცვლის მცდელობა“[1].

აღნიშნული საკითხის მონესრიგებასა და რეგულაციაში ცალსახად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პოლიტიკას გადამწყვეტი როლი ეკისრება, თუმცა აუცილებელია სამართლებრივი მხარდაჭერაც (იგულისხმება, როგორც ეროვნული კანონმდებლობა, ისე საერთაშორისო სამართლის ნორმები). ფაქტია, მსოფლიო არ არის ჩამოყალიბებული თუ რა გზით შეიძლება მოგვარდეს სეპარატიზმის პრობლემა, უფრო სწორედ იმდენად არაერთგვაროვანია მისი მიდგომები (საკმარისია კოსოვოს, აფხაზეთის, ე.წ. სამხრეთ ოსეთის, პალესტინის, ბასკეთის, ჩრდილოეთ ირლანდიის პრეცედენტები), რომ ერთიანი კონცეფციის შემუშავება, რომელსაც საფუძვლად დაედება გაეროს ისეთი ტიპის აქტი, რომელიც შესასრულებლად სავალდებულო გახდება ყოველი წევრი ქვეყნისათვის, ფაქტიურად, დღეისათვის შეუძლებელ და გადაუჭრელ პრობლემად მიგვაჩნია.

როგორც ცნობილია, მსოფლიოში აღრიცხულია 3-5 ათასი ეთნოსი, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ცხოვრობს სხვადასხვა სახელმწიფოში. აქედან ეროვნული მიდრეკილება ახასიათებს 2000-მდე ეთნიკურ ჯგუფს, რომელთა შორის მხოლოდ ერთეულები დგანან სეპარატისტულ პოზიციაზე და ცდილობენ შექმნან დამოუკიდებელი სახელმწიფო ნებისმიერი საშუალებით, მათ შორის ძალისმიერი გზით [2].

სეპარატიზმი თანამედროვე სიტუაციის გათვალისწინებით საყოველთაო პრობლემად შეიძლება ჩაითვალოს, მით უმეტეს, რომ იგი დედამიწის ყველა კონტინენტზე მძვინვარებს, გარდა ანტრაქტიდისა. იგი დღეს არა მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნების,

არამედ განვითარებული დემოკრატიული სახელმწიფოების თავის ტკივილიც არის. ამის მაგალითია ევროპის კონტინენტზე არსებული სეპარატისტული კერები. გამოწვევის ამ თავსაზრისით არც საქართველო აღმოჩნდა.

შევხებით მხოლოდ ესპანეთს, სადაც თუ კატალონიაში ეს პროცესი შედარებით მშვიდობიანად მიმდინარეობს, ბასკეთში პირიქით, აშკარად აგრესიულ ხასიათს ატარებს და იგი ტერორიზმით იკვეთება.

ესპანეთში დამოუკიდებლობისათვის იბრძვის კატალონია და ბასკეთი. კატალონიაში სეპარატიზმს უფრო ეკონომიკური საფუძვლები აქვს, ვიდრე კულტურული. კატალონიას ფრანკოს რეჟიმის დამხობის შემდეგ,

1978 წლის კონსტიტუციით, ფართო ავტონომია მიენიჭა. ფრანკისკო ფრანკოს მიერ კატალონიური ენისა და კულტურის რეპრესირებამ უკუშედეგი გამოიღო და ნაციონალისტური მისწრაფებების ზრდა გამოიწვია. დღეს კატალონია განკარგავს საკუთარ სამართალდამცავ, განათლების თუ ჯანდაცვის სისტემას. ერთადერთი უფლება, რაც ავტონომიურ რეგიონებს არ გააჩნიათ, გადასახადების აკრეფაა. კატალონიელებს სურთ, რომ საკუთარი გადასახადები თავად აკონტროლონ და ხელისუფლების მიერ ბიუჯეტში მათი შენატანის არაპროპორციულ გადანაწილებას აპროტესტებენ. ყოველ წლიურად, ესპანეთის ბიუჯეტში გადახდილი 16 მილიარდი ევროდან, კატალონია ეკონომიკური აქტივობის 8 პროცენტს კარგავს[3].

რაც შეეხება ბასკებს. ესპანეთის შემადგენლობიდან გამოსვლას და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნას მხარს უჭერს გამოკითხულ ბასკთა 55%. 1959 წლის 31 ივლისს ბასკურ ნაციონალისტურ პარტიას გამოეყო რადიკალურად განწყობილ ახალგაზრდა ნაციონალთა ჯგუფი, რომელმაც ჩამოაყალიბა ახალი ორგანიზაცია — ეტა და დაიწყო შეიარაღებული ბრძოლა ფრანკიზმის წინააღმდეგ. ერთდროულად, ეტამ თავისი საბოლოო მიზნად ბასკების დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნა დაისახა, რომელშიც ბასკებით დასახლებული შვიდივე პროვინცია უნდა შესულიყო — ოთხი ესპანეთში, სამი კი საფრანგეთში[4]. აღნიშნულ ორგანიზაციას უკავშირდება სისხლიანი ტერაქტები ესპანეთში, რაც სერიოზული პრობლემა იყო მისთვის, თუმცა 2011 წელს ეტამ ბრძოლის შეწყვეტის შესახებ განაცხადა.

თუ შევადარებთ ერთმანეთს ბასკურ და კატა-

ლონიურ ნაციონალიზმს, მივიღებთ შემდეგ სურათს: კატალონიური ნაციონალიზმი, ან როგორც მას ხშირად უწოდებენ „სამოქალაქო ნაციონალიზმი“ ქადაგებს კატალონიის განვითარებას ესპანეთის შემადგენლობაში, მაშინ, როდესაც ბასკური ნაციონალიზმი უარს ამბობს ორიენტაცია ესპანეთზე აილოს და უფრო გამანათავისუფლებელი იდეებითაა გაჯერებული. შეხედულება — „ბასკების სურვილია გავიდნენ ესპანეთიდან, ხოლო კატალონიელების — მართონ ესპანეთი“, საკვებით სწორია და შესანიშნავად წარმოაჩენს საქმის არსს [5].

გვინდა შემოგთავაზოთ ჩვენი პოლიტიკურ-სამართლებრივი ხედვა თუ როგორ განვითარდა მოვლენები საქართველოში, კერძოდ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში 1991-1994 წლებში. რა როლი ითამაშა სეპარატიზმის აგრესიულ სეპარატიზმად გადაზრდაში ტერორისტულმა ორგანიზაციებმა და ცალკეულ საერთაშორისო დონის ტერორისტებმა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ტერორისტული ხასიათის დანაშაულმა დიდი მასშტაბები მიიღო. „ცივი ომის“ შემდგომი პერიოდის საერთაშორისო დაძაბულობის განმუხტვის ატმოსფეროში მოსალოდნელი იყო შეია-რალეებული კონფლიქტების მკვეთრი შემცირება. მაგრამ ეს არ მოხდა. ყველაზე ნიშანდობლივი აღმოჩნდა ის, რომ ევროპის კონტინენტზე დაისადგურა „საომარმა“ განწყობილებამ, ამასთანავე, თავად საერთაშორისო კონფლიქტების ბუნება შეიცვალა: სახელმწიფოთა შორის კონფლიქტების მაგივრად თავი იჩინა საერთაშორისო შეფერილობის მქონე შიდასახელმწიფოებრივმა კონფლიქტებმა, რომლის მასაზრდოებელი იყო სწორედ სეპარატიზმი.

კონფლიქტების უმრავლესობა დაკავშირებული იყო ქვეყნის დაშლასთან და სეპარატისტულ განწყობებთან (იუგოსლავია, მოლდოვა, აზერბაიჯანი და სხვ.).

ახალბედა საქართველოს სახელმწიფო, რომელმაც აირჩია დემოკრატიული განვითარების გზა და აღიარა ლიბერალურ-დემოკრატიული პრინციპები, აღმოჩნდა ორი უმწვავესი სეპარატისტული კონფლიქტის პირისპირ — აფხაზეთის ყოფილმა ავტონომიურმა რესპუბლიკამ და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ყოფილმა ავტონომიურმა ოლქმა (სამაჩაბლო) ერების თვითგამორკვევის უფლების საერთაშორისოდ აღიარებული პრინციპის მოშველიებით და გარე ძალების წაქეზებით დამოუკიდებლობაზე პრეტენზია განაცხადეს. ჩრდილოელი სამეზობლოს დახმარებით და აქტიური მხარდაჭერით საქართველო ჩააბეს ძმათმკვლელ ომში, რომელსაც მოყვა ქვეყნის მთლიანობის დარღვევა, ქართული ძირძველი ტერიტორიების მოწყვეტა, ეთნიკური წმენდა, ათასობით მსხვერპლი, ასი ათასობით ლტოლვილი, მოსახლეობის კერძო საკუთრების განადგურება საყოველთაოდ საშიში საშუალებებით და/ან მიტაცება და ა.შ. ომის მსვლელობაში სეპარატისტების და მათ მიერ დაქირავებული (რუსეთის დაფინანსებით) სხვადასხვა რჯულის „ბოევიკების“ ქმედებები დღემდე არაა სა-

თანადოდ შეფასებული, თუმცა აშკარაა, რომ ისინი ფართოდ იყენებდნენ ტერორიზმისათვის დამახასიათებელ მეთოდებსა და საშუალებებს და სისტემატიურად არღვევდნენ (და დღესაც არღვევენ) ჟენევის მე-4 კონვენციის ფუძემდებლურ დებულებებს, I და II დამატებითი პროტოკოლების და სხვა საერთაშორისო რეზოლუციების მოთხოვნებს ტერორიზმის საკითხებზე [6].

საქართველოს მოსახლეობამ დღეს მაინც უნდა გააცნობიეროს, რომ ტერორიზმი არის იდეოლოგიურ, სოციალურ თუ რელიგიურ ლოზუნგებს ამოფარებული პოლიტიკური მიზნების მიღწევის საშუალება; რომ ტერორიზმი — საერთაშორისო მასშტაბის ფენომენია; რომ მისი სამიზნე შეიძლება გახდეს ნებისმიერი ქვეყანა, მისი სტრატეგიული ინფრასტრუქტურა თუ მშვიდობიანი მოსახლეობა, მთავრობის წარმომადგენელი (საკმარისია აღინიშნოს 1995 და 1998 წლებში საქართველოს პრეზიდენტზე განხორციელებული ტერაქტები) თუ ბიზნესმენი (სულ ახლო წარსულში ასეთი ფაქტების მომსწრე თავად საქართველოს მოქალაქეები გახლავთ)[7]. საქართველოს სახელმწიფოს მიმართ გამუდმებული მუქარა, რაც მოსახლეობაში შიშს ნერგავს და ახალი ომის მოლოდინს ამძაფრებს; რომ ტერორიზმი მრავალსახოვანი მოვლენაა, მრავალწინაგოვანი და მრავალასპექტიანი, რასაც ადასტურებს საქართველოს ტერიტორიაზე ტერორიზმის ისეთი გამოვლინებები, როგორიცაა: კონფლიქტურ ზონებში მოსახლეობის დაშინება, მათი უფლებების ხელყოფა; არალიარებული სახელ-მწიფოს მოქალაქეობის მიღების იძულება.

სწორედ აქ გვინდა ვაჩვენოთ თუ რა როლი ითამაშა აგრესიული სეპარატიზმის მხარდასაჭერად და წარმატებულად განხორციელებისათვის ტერორისტულ ორგანიზაციებმა და მათ „გამოჩენილმა“ ფიგურებმა აფხაზეთში განვითარებული მოვლენებისას.

საკმარისია დავასახელოთ ისეთი ცნობილი ჩეჩენი წარმოშობის ტერორისტი, როგორიც იყო შამილ ბასაევი. დადგენილია, რომ იგი თავის დროზე თანამშრომლობდა რუსეთის სპეცსამსახურებთან და გაიარა სპეციალური მომზადება გრუ-ს (რუსეთის თავდაცვის სამინისტროს დაზვერვის მთავარი სამმართველო) პროგრამით აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე.

შამილ ბასაევი რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ გამოყენებულ იქნა აფხაზეთში და იგი ხელმძღვანელობდა გაგრასა და სოხუმში სპეციალურ სადამსჯელო ოპერაციების ჩატარებას. ამისათვის მის განკარგულებაში იყო სპეციალური დანაყოფი, რომელიც დაკომპლექტებული იყო ბოევიკებით ჩრდილოეთ კავკასიიდან. დადგენილია ის ფაქტი, რომ შამილ ბასაევის სპეცრაზმში ინსტრუქტორების ფუნქციას ასრულებდნენ გრუ-ს ოფიცრები. სწორედ შამილ ბასაევის მიერ განხორციელებულმა სადამსჯელო ოპერაციებმა, რომელიც ჩვენი აზრით შეიცავს კაცობრიობის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულის და გენოციდის ნიშნებს, მოახდინეს გადამწყვეტი გავლენა არა მარტო სამხედრო-სტრატეგი-

ულ, არამედ მორალურ-ფსიქოლოგიური ზეგავლენის თვალსაზრისით ამ კონფლიქტის საბოლოო შედეგი ყველასათვის კარგადაა ცნობილი[8].

ამ ზემოთქმულის გათვალისწინებით გვინდა დავასკვნათ:

1. თუ არა ტერორისტული ორგანიზაციების მხარდაჭერა აფხაზური სეპარატიზმისათვის, მისი შედეგები შეიძლება ყოფილიყო სრულიად სანი-ნაალმდეგო.

2. უდავოდ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ როგორც აგრესიული სეპარატიზმი ქმნის ნოყიერ ნიადაგს ტერორიზმისათვის, ისე ეს უკანასკნელი ხელს უწყობს აგრესიული სეპარატიზმის იდეების წარმატებით დამთავრებას.

3. სამწუხაროდ, საერთაშორისო სისხლის სამართლის კანონმდებლობა და სასამართლოები არ ქმნიან პრეცედენტებს აგრესიული სეპარატიზმის და ტერორიზმის ორგანული კავშირის და მათი მიზნებისა და ამოცანების თანხვედრის თვალსაზრისით.

4. უფრო სამწუხაროა, რომ საქართველოს ხელისუფლებას ამ მიმართულებით პოლიტიკურ-სამართლებრივი ანალიზი და შეფასება დღემდის არ მოუხდენიათ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კვესელავა ი. საქართველოს ისტორიის ქრონიკები (1970-1990). ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბ., 2004, ტომი I, გვ. 219.

2. კვესელავა ი. საქართველოს ისტორიის ქრონიკები (1970-1990). ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბ., 2004, ტომი I, გვ. 222

3. <http://www.tabula.ge/article-27492.html>

4. ხაჩიძე დ. სადისერტაციო ნაშრომი „სეპარატიზმის პრობლემა თანამედროვე მსოფლიოში (ესპანეთი, ჩრდილოეთ ირლანდია, კოსოვო)“. თბ., გვ. 55

5. ხაჩიძე დ. სადისერტაციო ნაშრომი „სეპარატიზმის პრობლემა თანამედროვე მსოფლიოში (ესპანეთი, ჩრდილოეთ ირლანდია, კოსოვო)“, თბ., გვ. 64

6. ნონიაშვილი გ. ტერორიზმის წარმოშობისა და განვითარების ხელშემწყობი მიზეზები. ჟურნ. „საისტორიო ფურცლები“ თბ., 2008, №15, გვ. 21-23.

7. <http://jurust.law.pitt.edu/terrorism/terrorism3a.htm> // Highlights of Anti-Terrorism Act (კანადის ანტიტერორისტული კანონის შესახებ). 3/05/10.

8. ინფორმაცია შამილ ბასაევის შესახებ.

<http://old.kvirispalitra.ge/archive/2006/41-2006/htm/samxedro%20tema.htm>

9. გაბოკიძე ჯ. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების ძირითადი პრობლემები. თბ., 2007.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საკითხები, რომლებიც ეხება ტერორიზმის როლს აგრესიული სეპარატიზმის გაჩენა-ჩამოყალიბებას ეხება. ავტორები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ:

1. თუ არა ტერორისტული ორგანიზაციების მხარდაჭერა აფხაზური სეპარატიზმისათვის, მისი შედეგები შეიძლება ყოფილიყო სრულიად სანი-ნაალმდეგო.

2. უდავოა, რომ როგორც აგრესიული სეპარატიზმი ქმნის ნოყიერ ნიადაგს ტერორიზმისათვის, ისე ეს უკანასკნელი ხელს უწყობს აგრესიული სეპარატიზმის იდეების წარმატებით დამთავრებას.

3. სამწუხაროდ, საერთაშორისო სისხლის სამართლის კანონმდებლობა და სასამართლოები არ ქმნიან პრეცედენტებს აგრესიული სეპარატიზმის და ტერორიზმის ორგანული კავშირის და მათი მიზნებისა და ამოცანების თანხვედრის თვალსაზრისით.

4. უფრო სამწუხაროა, რომ საქართველოს ხელისუფლებას ამ მიმართულებით პოლიტიკურ-სამართლებრივი ანალიზი და შეფასება დღემდის არ მოუხდენიათ.

Summary

*N. Lomidze,
S. Midelashvili*

The role of terrorism in formation of aggressive separatism (Example of Georgia)

In this article we consider issues which relate to the role of terrorism in formation of aggressive separatism. We made conclusion:

1. If not supporting of terrorist organizations for Abkhazian separatism, the results might have been quite opposite;

2. Undoubtedly, we concluded, that as an aggressive separatism creates a fertile ground for terrorism, so terrorism promotes successful completion of the ideas of aggressive separatism;

3. Unfortunately, International Criminal Law and Courts do not create a precedent about coincidence of organic connection of aggressive separatism and terrorism's aims and tasks.

4. It is more unfortunate that Georgian government did not make political-legal analysis and evaluation In this regard till here.